



ПРЕЗИДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

31.08.2022

м. Київ

№ 247

Національне відродження України
у повоєнний період

Заслухавши та обговоривши доповідь завідувача відділу політичних інститутів і процесів Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України члена-кореспондента НАН України Г.І.Зеленько «Національне відродження України у повоєнний період», Президія НАН України зазначає, що з початком повномасштабного російського вторгнення в Україні відбулося істотне прискорення процесів націєтворення. Те, на що раніше йшли десятиліття, зараз змінюється за місяці чи навіть тижні. Держава Україна виявилася значно міцнішою, ніж здавалося, а національна стійкість, як показала війна, базується у першу чергу на здатності до суспільної самоорганізації. Саме вона й повинна стати основою повоєнного відновлення України.

Починаючи з 2014 року суспільна інтеграція на ґрунті спільних цінностей демонструє тенденцію до неухильного зростання, що дає підстави для висновку про довершеність процесу формування української політичної нації – адже понад 90% громадян, серед яких представники різних конфесій, етносів і мовних груп, поділяють загальноукраїнську ідентичність. Сьогодні очевидно, що етап громадянської (політичної) самоідентифікації Україною пройдено. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року значно нівелювало ті соціально-політичні розмежування, які в Україні завжди породжували кризу ідентичності – мовні, етнічні, регіональні, релігійні, зовнішньополітичні тощо. Трагічні реалії війни сприяли прискоренню формування серед українців певних монадних спільностей, згуртованих навколо таких стійких ідеологем, як сильна нація, сильна держава, єдина державна мова, спільний ворог, захист через інтеграцію до ЄС та НАТО. Такі результати можна вважати порівняно стійким трендом, оскільки українське суспільство демонструє їх уже восьмий рік поспіль.

Водночас у повоєнній Україні залишаються проблеми системного характеру, які стосуються інституційної спроможності держави, хоча війна продемонструвала й те, що державні інститути виявилися значно стійкішими, ніж багатьом здавалося. Причини такого успіху потрібно дослідити, публічно зафіксувати і зробити базою для подальшого розвитку та зміцнення цих інститутів. Розбудова інституційної спроможності держави є одним з основних пунктів Національної програми відновлення України і логічно, якщо НАН України здійснюватиме наукове забезпечення цього процесу.

Науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України ґрунтовно аналізують найвагоміші питання політичного розвитку України. Розглядаються проблеми, пов'язані з вибором загального стратегічного курсу держави, з трансформацією суспільно-політичного устрою, етнополітичною і духовною еволюцією українського соціуму. Особлива увага приділяється процесам трансформації політичного режиму в Україні в період незалежності. Проаналізовано специфіку системи державного управління, регіональні практики функціонування політичного режиму, характер громадянського суспільства, політичної культури та політичної свідомості громадян, роль фінансово-промислових груп у політичних процесах. Досліджено особливості та етапи процесу становлення і розвитку політичних партій в Україні. Аналізується динаміка України у світових рейтингах демократії та формулюються рекомендації щодо перспектив зміцнення демократії в Україні.

Науковці інституту зосереджують свою увагу на проблемі, яка є однією з найбільш обговорюваних в українському суспільстві – про залежність між характером політичного правління і соціально-економічним становищем. У фокусі досліджень ключове у цій проблемі питання про рівень суспільної відповідальності правлячого класу країни і його основних сегментів, таких, як політичні партії, правлячий режим, бізнес-корпорації, духовні та інтелектуальні лідери та ін. Проаналізовано ступінь усвідомлення правлячим класом своєї відповідальності та готовності діяти відповідально за найближчі й віддалені наслідки своїх дій.

Опубліковано монографії «Цивілізаційна ідентичність українства» (за ред. члена-кореспондента НАН України О.О.Рафальського), «Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми» (за ред. члена-кореспондента НАН України О.М.Майбороди), «Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні» (за ред. члена-кореспондента НАН України Г.І.Зеленько), «Відповідальна політика в сучасній Україні: ілюзії та реалії» (за ред. члена-кореспондента НАН України О.М.Майбороди), «Тридцять років української багатопартійності (кінець 1990 – початок 2020 рр.)» (М.С.Кармазіна), «Східна Європа після 1989 року: між ослабленим

авторитаризмом та неконсолідованою демократією» (за ред. М.Рябчука), «Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства» (за ред. члена-кореспондента НАН України О.О.Рафальського) та ін.

Українському суспільству притаманна багатоманітність і здатність до самоорганізації. Ці якості є підставою для розвитку в Україні консоціальної демократії, побудованої на залученні, а не виключенні різних спільнот до вироблення державної політики з метою інтеграції України у глобальний контекст. Адже на фоні війни і катастрофічного падіння рівня життя, демографічних проблем неминучими буде своєрідний відкат тієї громадянської ідентичності, про яку йшлося вище, а це означатиме появу нових – значно глибших і строкатіших соціально-політичних розмежувань. Тому перед науковими установами соціогуманітарного профілю стоїть завдання зосередити зусилля для наукових досліджень, спрямованих на точну діагностику стану українського суспільства, які враховуватимуть усі складнощі і проблеми, що неминуче постають перед державою в умовах війни і швидкого повоєнного відновлення.

Зокрема, слід приділити належну увагу дослідженню механізмів інтеграції українського соціуму. В рамках цього напряму доцільно акцентувати увагу на вивченні трансформації ціннісних орієнтацій населення; соціальних чинників демократизації політичної системи України; ліній потенційних соціально-політичних розломів та конфліктів; дослідженні стану розвитку соціального капіталу; інформаційної політики; етнонаціональної політики і етнічних меншин; політичної освіти (громадянської освіти) тощо.

Задля вмонтування України в глобальний контекст очевидно, що необхідне вивчення глобальних трендів і місця України у світі, який змінюється. Пріоритетом мають стати дослідження європейського майбутнього України з огляду на надання Україні статусу кандидата у члени ЄС. Слід звернутися до вивчення регіональних та глобальних процесів у інших частинах світу, які неминуче зачіпають й Україну і які є вкрай епізодичними в Україні. Водночас важливим є вироблення моделі фронтиру для України, щоб не стати країною з економічною і соціальною структурою, повністю залежною від розвитку аграрного сектору і ВПК.

Президія НАН України постановляє:

1. Доповідь члена-кореспондента НАН України Г.І.Зеленько «Національне відродження України у повоєнний період» взяти до відома.

2. Схвалити роботу науковців Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України щодо вивчення інституційних змін політичної системи України, форм політичної участі, політичної поведінки, траєкторії трансформації

політичного режиму, криз політичного розвитку, інституційної спроможності держави, політичних аспектів розвитку соціального капіталу тощо.

3. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України (член-кореспондент НАН України О.О.Рафальський):

3.1. Спрямувати наукові дослідження на виявлення системних проблем та формулювання оптимальних параметрів посилення інституційної спроможності Української держави, вивчення основних тенденцій розвитку сучасних демократій з метою повноцінної інтеграції та лідерства України в демократичному світі.

3.2. Протягом 2022–2023 рр. опублікувати в журналі «Політичні дослідження» серію статей, присвячених проблематиці інституційної спроможності держави в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів і криз, сучасних тенденцій розвитку демократії, суспільної консолідації і соборності Української держави, візій її майбутнього та суспільства.

3.3. У 2022–2023 рр. підготувати і надіслати до Офісу Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, комітетів Верховної Ради України аналітичні записки «Інституційна спроможність органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні: стан і напрями оптимізації», «Політична актуальність концепції соборності України».

3.4. Протягом 2023–2024 рр. підготувати й опублікувати колективні монографії «Концепція соборності України: витоки, еволюція, політична актуальність», «Механізми забезпечення інституційної спроможності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні».

4. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України (член-кореспондент НАН України О.О.Рафальський), Інституту держави і права ім.В.М.Корецького НАН України (академік НАПрН України О.В.Скрипнюк), Інституту соціології НАН України (член-кореспондент НАН України Є.І.Головаха) зосередити наукові дослідження на вдосконаленні концептуальних і правових засад державної політики інтеграції багатоскладового українського соціуму як нації, здатної давати ефективні відповіді на сучасні політичні, воєнні, міграційні, світоглядні та інші соціальні виклики шляхом винайдення спільних смислів і символів, відновлення та неухильного дотримання територіальної цілісності України, зміцнення єдності її регіонів, реінтеграції анексованих та тимчасово окупованих територій, зокрема шляхом розроблення форм і методів протидії інформаційним впливам країни-агресора, спрямованим на суспільну дезінтеграцію.

5. Установам Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України:

5.1. Спрямувати наукові дослідження на модернізацію системи збереження та вивчення мовно-культурної спадщини в контексті безпеки гуманітарного інформаційного простору та відновлення України.

5.2. Протягом 2023 р. підготувати колективну монографію «Українська мовно-культурна спадщина як складова національної безпеки та повоєнного відновлення України».

5.3. Опублікувати у журналах «Слово і час», «Народна творчість та етнологія», «Народознавчі зошити», «Мовознавство» серію статей, спрямованих на реалізацію зазначеного напрямку.

6. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Відділення історії, філософії та права НАН України (академік НАН України В.А.Смолій) та Науково-організаційний відділ Президії НАН України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України



Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

В.о.головного вченого секретаря
Національної академії наук України
академік НАН України

Вячеслав БОГДАНОВ